

KERSNIK JANKO

Stojanovič, Bojana: Proza Janka Kersnika izmedu poetskog realizma i nagoveštaja simbolizma. – Književna istorija 18 (1985), br. 69/70, 107–118.

MAURER NEŽA

Maurer, Neža: Pesmi in otrok. – Otrok in knjiga 22 (1985), 59–63.

Pogled na svoje delo.

NOVY LILI

Poniž, Denis: Otroška poezija Lili Novy. – Otrok in knjiga 22 (1985), 26–30.

PETERLIN MAJDA–VIDA BREST

Glazer, Alenka: Vidi Brest v spomin. – Otrok in knjiga 22 (1985), 68–70.

SLODNJAK ANTON

Jurančič, Janko: Akademik dr. Anton Slodnjak in njegov kraj. – Ptujski zbornik 5 (1985), 293–300.

ZIDAR PAVLE

Zidar, Pavle: Apotekarija. – Otrok in knjiga 22 (1985), 58–59.

Pogled na svoje delo.

Marko Kranjec
s sodelovanjem

Alenke Logar-Pleško in
Anke Sollner-Perdih

Filozofska fakulteta v Ljubljani

Ocene in poročila

PUBLIKACIJE EVROPSKEGA LINGVISTIČNEGA ATLASA

Pred leti sem bralce Jezika in slovstva na kratko seznanila z doslej največjim lingvističnim dialektološkim projektom na svetu, z Evropskim lingvističnim atlasom (Atlas linguarum Europae – ALE),¹ in orisala slovensko udeležbo pri delu zanj. Takrat zapisana domneva, da njegovo izhajanje verjetno ne bo doživelo večjih zastojev, se je za sedaj izkazala kot pravilna, saj je že konec 1983 izšel prvi zvezek kart² s knjigo komentarjev,³ drugi zvezek kart⁴ s komentarji⁵ pa že tri leta pozneje, 1986.⁶ Knjige so izšle v redakciji preko 30-članske skupine jezikoslovcev, ki ji predseduje na Nizozemskem delujoči italijanski lingvist Mario Alinei. Dva zvezka kart, skupaj 28, s komentarji je dober rezultat, še posebej, če ga primerjamo z razmerami pri Mediteranskem lingvističnem atlasu – ALM, ki je po izidu poskusnega snopiča leta 1971 obstal v pripravah na prvi zvezek. Nekoliko boljši se zdi položaj pri Slovanskem lingvističnem atlasu – OLA, kjer npr. letos z vnemo pripravljajo člani jugoslovanske komisije za OLA prvi zvezek fonetičnih kart, ki bi pomenil začetek izhajanja atlasa.⁷

Že primerjava prvih strani obeh zvezkov kart ALE kaže nekaj sprememb v ekipi, saj so nekatera imena iz prvega zvezka zamenjana z drugimi, deloma zaradi končanih življenjskih poti nekaterih sodelavcev, deloma zaradi sprememb v organizaciji. Glavni finanser

¹ S. Horvat, Evropski lingvistični atlas – ALE, JIS 1980/81, 5, 150–151.

² Atlas Linguarum Europae – cartes, Volume I – premier fascicule, Van Gorcum, Assen 1983, Pays-Bas.

³ Atlas Linguarum Europae – commentaires, Volume I – premier fascicule, Van Gorcum, Assen 1983, Pays-Bas.

⁴ Atlas Linguarum Europae – cartes, Volume I – deuxième fascicule, Van Gorcum, Assen 1986, Pays-Bas.

⁵ Atlas Linguarum Europae – commentaires, Volume I – deuxième fascicule, Van Gorcum, Assen 1986, Pays-Bas.

⁶ Vse štiri tiske sem dobila v temeljitejši ogled šele letos.

⁷ M. Alinei v uvodu v prvo knjigo komentarjev ALE zelo poudarja pomen dolgoletnega dela za OLA, ki je zaradi sistematičnega obravnavanja onomaziologije cele jezikovne družine spodbudilo vrsto dobrih študij. Pripominja, da je postal nepogrešljiv pri načrtovanju ALE.

je ostal isti, UNESCO. Na uvodnih straneh obeh zvezkov sledi še natančen seznam članov nacionalnih komisij; med njimi je tudi bolgarska.⁸ Pridružuje se jim še mednarodna komisija za jezike Romov, s polno oznako: indien, langues tziganes – Tz, ki po prvotnem načrtu niso bili vključeni v ta atlas. Nacionalne komisije so povezane glede na jezikovno sorodnost v odseke; teh je v 1. zvezku ALE osem, v drugem pa samo sedem (keltski, romanski, germanski, baltoslovanski, uralski – prej ugrofinski – odsek, odsek za druge vzhodne jezike in odsek za druge zahodne jezike), ker sta se centralnogermanski in severnogermanski odsek združila v germanskega. V slovanske in tako tudi v jugoslovansko komisijo za ALE so avtomatično vključeni vsi člani komisij za Slovanski lingvistični atlas, ki so bili njeni člani večinoma že pred letom 1984.⁹ Za slovanske jezike je v ALE uporabljena mreža Slovanskega lingvističnega atlasa in s tem gradivo, ki so ga v preteklih desetletjih zbrali člani komisij OLA. Izjema je Bolgarija, ki je za ALE pripravila novo, od OLA različno mrežo in prispevala gradivo iz Bolgarskega nacionalnega atlasa.¹⁰ Od imen, ki sestavljajo jugoslovansko komisijo ALE, izstopata v tu obravnavanih publikacijah zlasti dve, P. Ivić in D. Brozović kot člana redakcije in istočasno člana koordinacijske komisije za ALE. Poleg tega je P. Ivić predsednik jugoslovanske komisije za ALE in istočasno predsednik oddelka za baltoslovanske jezike. D. Brozović je avtor ene od kart v prvem zvezku (lune, I,2, Q I-005 »luna, mesec«).¹¹

Oba zvezka ALE prinašata skupno 28 kart v merilu 1 : 10 000 000 ter dve osnovni karti, do katerih je prišlo zaradi sprememb v mreži točk. Število italijanskih točk je bilo npr. v drugem zvezku več kot podvojeno (od 77 na 176), do manjših sprememb pa je prišlo še v zvezi z nekaterimi drugimi jeziki. Pripravno tehnično dopolnilo v drugem zvezku kart je popoln seznam doslej objavljenih kart; to se bo verjetno obdržalo tudi za naprej. V prvem zvezku so karte spete, legende so na levem robu karte ali na hrbtni strani prejšnje karte. Drugi zvezek je v tem pogledu pripravnejši, ker karte niso spete, legende so večinoma dodane na posebnih listih v velikosti kart in branje kart je s tem bolj urejeno. Karte so tiskane v štirih barvah. Politične meje, glavna mesta, velike reke in morja ter napisji so sivi, gore nad 1000 metrov so rumene, številke krajev oziroma točk so rdeče, kartografski znaki in naslovi kart so črni. Na samostojnem listu je dodana v obeh zvezkih črno-bela osnovna karta, tj. karta z mrežo točk (okoli 2500) in jezikovno družino oziroma skupino, ki ji dana točka pripada in ki sledi številki točke, npr. 101G pomeni točko 101, ki pripada germanskim jezikom, ali 201S pomeni točko 201, ki je slovanska. Drugemu zvezku kart je priložena še karta, ki v šestih različnih barvah kaže razporeditev šestih evropskih jezikovnih družin: altajske, baskovske, kavkaške, indoevropske, uralske in semitske. Pri zadnji gre samo za arabščino na Malti in ne morda za jidiš, ki v ALE ni vključen. Jezikovne skupine znotraj teh šestih družin so prikazane z enaindvajsetimi različnimi oblikovnimi simboli. Iz uvoda v drugo knjigo komentarjev ALE se še poučimo, da karta nima namena informirati o številu pripadnikov dane jezikovne skupine.

Zanimivo je, kako je v teh publikacijah ALE rešeno vprašanje glavnega jezika. Naslov atlasa je, kot je bilo že razvidno, latinski, glavni jezik posameznih kart je francoski (naslovi kart, legende, tehnične opombe). Glavni naslov kart, francoski, je na vsaki karti preveden še v ruščino, angleščino, nemščino in španščino v zaporedju, kot ga navajam. – Na kartah in v knjigah komentarjev naletimo dalje na krajšave, ki niso enosistemske. ALE

⁸ Nasprotno pa Bolgarija ni več udeležena v OLA.

⁹ V drugi knjigi komentarjev, pa tudi v drugem zvezku kart ALE, so navedena naslednja imena: P. Ivić, S. Remetić, F. Benedik, D. Brozović, D. Čupić, B. Finka, R. Flora, S. Horvat, O. Jašar-Nasteva, J. Lisac, T. Logar, M. Lončarić, M. Menac, L. Mulaku, A. Peco, K. Peev, O. Penavin, D. Petrović, J. Rigler +, A. Šojat, B. Vidoeski, D. Vujičić. – Omeniti pa je treba še dve sodelavki, V. Cvetko-Orešnik in A. Šivic-Dular, ki sicer nista članici jugoslovanskega komiteja za ALE, sta pa kljub temu prispevali precej etimoloških obdelav slovenskih dialektizmov.

¹⁰ Natančneje o vzrokih za tako stanje glej T. Logar, Slovanski lingvistični atlas, JiS 1986/87, 1, 1–8.

¹¹ Beri: luna, prvi zvezek kart z drugo karto, prva vprašalnica ALE, odgovor na peto vprašanje.

uporablja dva različna sistema krajšav. Prvič so to krajšave na osnovni karti, ki pozna 21 eno ali dvočrkovnih krajšav za že omenjenih 21 jezikovnih skupin. Drugič pa so to dosti številnejše krajšave, ki pomenijo v legendah in komentarjih posamezne jezike, narečne skupine in celo posamezna narečja znotraj jezikov. Te krajšave so v treh jezikih: francoskem, angleškem in nemškem. Tudi komentarji so lahko pisani v enem od teh treh jezikov. V legendah velja francoska varianta krajšav, ki jo mora uporabnik do določene mere upoštevati v angleško in nemško pisanih komentarjih, kjer sicer rabi ustrezne angleške in nemške krajšave. Vse te kombinacije dajo pravzaprav tri sisteme in prav temu mora bralec posvetiti kar precej pozornosti. V uvodu k prvi knjigi komentarjev razlaga M. Alinei to stanje kot posledico prevelikega števila sistemov krajšav, ki so bili rabljeni v začetnem obdobju dela za atlas. Razlage krajšav najdemo v obeh knjigah komentarjev. Tu je še splošen pregled mreže točk, v obeh se na prvih straneh ponovi seznam nacionalnih, v nekaterih primerih pravzaprav državnih, npr. Jugoslavija, komisij za ALE z imeni njihovih članov, dalje seznam jezikovnih skupin Evrope in v drugi knjigi seznam članov komisij, ki naj bi pripomogle k višji ravni prispevkov, npr. indoevropska komisija, ali boljši organizaciji, npr. koordinacijski komite. Vse to pravzaprav odraža živo prizadevanje redakcije za vse, kar bi atlas kakorkoli zboljšalo. – V obeh knjigah komentarjev najdemo še fonetično transkripcijo, ki je vdrugo nekoliko spremenjena, le da te spremembe ne zadenejo slovenskega gradiva, ter sistem transliteracij nelatinskih abeced, tj. cirilice slovanskih, kavkaških, iranskih, uralskih in romanskih jezikov, grške abecede in arabske klasične abecede. – Samo v prvi knjigi komentarjev W. Putschke in R. Neuman predstavi računalniško risanje kart in sploh vloge računalnika v tem projektu.

V obeh knjigah komentarjev niso pomembna samo navodila in komentarji h kartam, pač pa tudi oba uvoda, v katerih M. Alinei podaja poleg neizogibnih pojasnil v zvezi z izdajanjem atlasa na nek način še njegovo teoretično osnovo. Zanimiva je njegova uvrstitev ALE glede na podobna dialektološka dela. Alinei definira ALE kot interpretacijski atlas t. i. četrte generacije, s tem, da postavlja začetek uradne geolingvistike na začetek tega stoletja ob Gillieronov Lingvistični atlas Francije.¹² Pri klasifikaciji lingvističnih atlasov uporablja dva kriterija, teritorialnega in metodološkega. Po prvem loči atlase prve generacije, kadar gre za nacionalne atlase,¹³ dalje atlase druge generacije, med katere spadajo regionalni atlasi.¹⁴ Tretjo generacijo atlasov predstavlja s svojim mednarodnim značajem v okviru ene jezikovne družine Slovanski lingvistični atlas. Četrta generacija atlasov je zastopana na eni strani z načrtovanim Mediteranskim lingvističnim atlasom, zlasti pa z interpretacijskim ALE, ki je širše mednarodni in medjezikoven. Po metodološkem kriteriju deli M. Alinei jezikovne atlase na osnovne podatke posredujoče in na razlagalne, interpretacijske. Poudarja, da so v geolingvistiki različno obsežni atlasi prvega tipa navadno sprostili zahtevnejša razlagalna dela. Te misli mečejo določeno luč na položaj v slovenski dialektologiji, kjer kartotečno gradivo krajev, ki so bili zapisani za Slovenski lingvistični atlas, nadomešča atlas le do neke mere. Položaj je toliko bolj poseben, ker je do sedaj nastalo kar nekaj regionalnih raziskav,¹⁵ ki pa so večinoma samo glasoslovne in oblikoslovne, tako da do nedavnega Slovenci nismo premogli t. i. regionalnega atlasa.¹⁶

ALE kaže dva načina obdelave narečnega gradiva, onomaziološkega in semaziološkega, zato so na osnovi gradiva za posamezne karte nastale ponekod poleg onomazioloških tudi

¹² J. Gillieron et E. Edmont, *Atlas linguistique de la France*, Pariz 1900–1912.

¹³ V to vrsto atlasov spada npr. večina slovanskih atlasov, opisanih v članku S. Dergančeve, *O slovanskih lingvističnih atlasih*, SR 1976, 2–3, 325–341.

¹⁴ Po teh merilih bi bil regionalni atlas npr. tudi Atlas ruskih narečij vzhodno od Moskve (ARNG).

¹⁵ Mišljena so poleg starejših objavljenih študij še mlajša neobjavljena magistrska dela iz slovenske dialektologije.

¹⁶ Gre za regionalni atlas, ki ga je v okviru magistrske naloge izdelala Rada Cossuta. Gradivo je bilo zapisano po vprašalnici ASLEF – Furlanski historični in lingvistično-etnografski atlas v desetih vaseh Tržaške pokrajine. Atlas je letos izšel: Rada Cossuta, *SDLA Tržaške pokrajine*, Trst 1987, Slavica Tergestina 1.

t. i. motivacijske karte.¹⁷ Motivacijske karte definira Alinei kot karte primerjalne semaziologije. Na njih so kartografirane motivacije pomenov, če so ti dovolj razvidni, če niso, ostane samo pri onomaziološki karti.

Pred obdelavo je bilo gradivo razporejeno v tri ravnine, etimološko, morfološko in fonetično. Znaki s skupno etimologijo spadajo pod skupni osnovni znak (trikotnik, kvadrat ipd.) in tvorijo simbolno družino. Morfološka in fonetična ravnina sta prikazani z dodatnim preoblikovanjem osnovnega znaka ali pa z dodatnim diakritičnim znamenjem. Simbolnih družin je okrog štirideset. Oblikovanje legend je mogoče v več smereh: a) simbolni sistem obvladuje karto ne glede na jezikovno skupino (npr. večina onomazioloških kart v 1. zvezku), b) jezikovna skupina je nadrejena simbolnemu sistemu in leksikalna sorodnost gre v smeri od severozahoda proti jugovzhodu (nekaj onomazioloških kart v 1. zvezku), c) motivacijske karte imajo zgradbo glede na motivacijo, d) etimološko izolirane besede so kartografirane npr. s posebnim znakom ipd. Podobno kot pri krajšavah je treba tudi pri teh sistemih kartografskih znakov poudariti gledanje, da je obsežno tipologijo kart treba dopolniti z ustreznimi sistemi kartografskih znakov.

Slovensko gradivo iz sedmih točk znotraj državnih meja (Srednja vas v Bohinju, Valburga pri Smledniku, Spodnja Ložnica, Gomilice, Komen, Hrušica pri Podgradu, Ribnica na Dolenjskem) so na dosedanjih kartah¹⁸ kartografirane brez napake. S slovenskima točkama v Italiji (Solbica, ALE 14.601) in v Avstriji (Bilčovs, ALE 02.102) pa je nekoliko drugače. Na karti *lune, I.2, Q I-005*¹⁹ »luna, mesec« naletimo v Solbici na znak, za katerega je v legendi pojasnilo: *scr.* (tj. srbohrvaško) misačen, kar je v nasprotju z gradivom, odposlanim iz Ljubljane; to kaže odgovor *luna* za fr. *lune*. – Za slovensko točko v Avstriji, Bilčovs, za katero je sicer lahko razbrati, da je gradivo zapisala zanesljiva roka, pa je verjetno avstrijski nacionalni komite, ki je skrbel za odpošiljanje tega gradiva na Nizozemsko, dal napačne koordinate, saj najdemo to točko stisnjeno med več okoliških točk nad Prekmurjem, kljub zadostnemu prostoru na pravem mestu. Ta dislokacija se vleče skozi vse doslej objavljene karte Evropskega lingvističnega atlasa. Na kartah, ki bodo sledile, bi bilo treba to popraviti. Prostora kljub merilu na pravem mestu ne manjka, še zlasti od drugega zvezka kart naprej, v katerem ne najdemo več avstrijske (nemške) točke z oznako 02.045 um Völkermarkt, tj. v okolici Velikovca, in ki je na kartah prvega zvezka zarisana na naši severni državni meji prav nad Ljubljano. Zanimivo je še, da v celem zvezku kart ne najdemo za to točko kartografirane niti enega odgovora. Tudi komentarji nanjo posebej ne opozarjajo. Brez prej omenjenega popravka, tj. pravilne postavitve Bilčovsa na kartah Evropskega lingvističnega atlasa, bo ta atlas še naprej dajal napačno predstavo o slovenskem narodnostnem ozemlju, saj dobesedno briše s svojih kart Koroške Slovence v Avstriji.

Sonja Hrovat

Znanstvenoraziskovalni center SAZU
v Ljubljani

¹⁷ Onomaziološke karte ALE so: sonce, luna, megla, oblak, veter, mavrica, toča, sneg, luža, ribnik, jezero, morje, reka, kobilica, ledena sveča, cvet, veja, breza, trepetlika, hruška, brin, podlasica.

Tudi motivacijske karte najdemo pri odgovorih: mavrica, kobilica, ledena sveča, veja, podlasica.

¹⁸ Prim. op. 17.

¹⁹ Prim. op. 11.